

De menselijke natuur

“Uit het psychiatrisch verslag door drie gerechtsexperts zou blijken dat Marc Dutroux een psychopaat is en blijft, en geen wroeging of empathie kent (zie *De Standaard* 11/09/2020). Als psychiater verwondert mij dat niet.”

We willen zo graag geloven dat alle mensen wezenlijk goed zijn. En wanneer ze dat overduidelijk niet zijn, wijten we het aan trauma's en slechte invloeden tijdens hun jeugdijaren, wat dan met therapie verholpen kan worden. Geen kwaad woord over therapie maar zijn we dan niet te optimistisch over de aard van het beestje 'mens'?

Laat ik beginnen met het slechte nieuws: in de samenleving is pakweg één procent van de bevolking psychopaat en dat is wellicht nog een onderschatting. Het gaat over mensen met een tekort aan empathie en een tekort aan schuldgevoel, maar doorgaans wel met een groot ego. Intelligente psychopaten kunnen hun duistere kant bijzonder goed verbergen achter een masker van innemende charme. Ook professionele hulpverleners laten zich soms in de doeken doen. En naïeve zielen die niet eens kunnen geloven dat er psychopaten bestaan, zijn uiteraard een dankbare prooi. Wie een ellenlang strafblad heeft, is mogelijk een psychopaat, maar dan eentje die meermaals betrapt werd. Het goede nieuws is dat de overgrote meerderheid van de bevolking niét psychopaat is. Niet heilig, dat nu ook weer niet, maar best oké. In topfuncties zou het aantal psychopaten beduidend hoger liggen. Zo begrijp je beter waarom daar soms over lijken gegaan wordt, hoewel dat laatste meestal niet letterlijk te nemen is.

En waar komt die psychopathie dan vandaan, is de eeuwige vraag. Zijn we het resultaat van erfelijkheid of opvoeding, *nature ou culture, nature or nurture*? Een pasgeboren baby bekijken we graag als een onbeschreven blad, maar dat is een illusie want eigenlijk staat dat blad al propvol, met piepkleine lettertjes: de DNA-code. Dat wil nog niet zeggen dat elke genetische aanleg ook effectief tot uitdrukking zal komen. Soms is dat jammer, denk maar aan een aangeboren talent voor muziek dat helaas niet tot ontplooiing is kunnen komen. Maar soms is het net meegenomen dat bijvoorbeeld een psychopate aanleg wat in toom gehouden wordt door een liefdevol opvoedende omgeving.

Empathie en schuldgevoel kun je beschouwen als een natuurlijke rem waardoor je het niet over je hart krijgt om anderen iets aan te doen. Indien die ingebouwde rem van nature veel minder aanwezig is dan kun je al raden wat het eindresultaat zal zijn, zeker als de persoon in kwestie als kind ook nog eens werd mishandeld. Kernpsychopaten worden zelfs niet eens behandeld. Het haalt immers niets uit en het is bovendien niet zonder risico: beter begrijpen hoe 'normale mensen' zich voelen en zich gedragen, is een inzicht dat ze zonder enig schuldgevoel zouden misbruiken om nog beter hun slag te slaan. Sommige onderzoekers vinden dat pessimisme overdreven: ook kernpsychopaten zouden nog voor verbetering vatbaar zijn. Serieus? Zijn die door therapie echt beter geworden of hebben ze vooral geleerd zich beter te presenteren door hun ware aard te camoufleren?

Vooruitgangsoptimisten vinden het concept *evil genes* geen prettige gedachte. Ze hebben het liever over falende opvoeding. Laten we daarom eens kijken naar de andere kant van het spectrum, naar mensen die buitengewoon goede dingen doen, naar heiligen dus, die we de hemel in prijzen. Van hen zeggen we toch ook niet dat ze alleen maar het product

van hun opvoeding zijn? Mij lijkt het aannemelijk dat innerlijke schoonheid, net zoals intelligentie, voorkomt in een klokvormige curve: hoe verder je van het midden weggaat, hoe meer je bij de zeldzame uitersten zit. Wie dus blijft volhouden dat er alleen goede en buitengewoon goede mensen bestaan, negeert gewoonweg de uiterste linkerkant van die curve.

Mijn grootmoeder zou het simpel samenvatten: "Er zijn niet alleen goede mensen, er zijn er uiteraard ook slechte." Maar zo'n dingen mag je niet meer luidop zeggen, je zou wel eens kunnen stigmatiseren. Beleefd zwijgen betekent echter niet dat we snel uit de problemen zijn. De natuur blijft immers de genetische teerlingen schudden, telkens weer opnieuw: zowel de nieuwe 'pater Damiaan' als de volgende 'Dutroux' zitten nu al in de pampers. Niet alle variaties van de natuur zijn even aangenaam.

Jean-Marie Decuypere, psychiater, Zoersel

(Website van Artsenkrant, maandag 21/09/2020)